

Kereszténydemokraták a pártállami diktatúra idején

A kereszténydemokrácia 1949 után csak bűvópatakként létezhetett Magyarországon. A szovjet típusú diktatúra kiépülése utáni négy évtized tapasztalatai így sajátos módon határozták meg e hagyomány alakulását és emlékezetét. A Demokrata Néppárt (DNP) sorsával, politikai sikereivel, illetve kudarcaival kapcsolatban, a rendszerváltás után számos visszaemlékezés láthatott napvilágot. A kortanúk felidéztek üldöztetésüket és megpróbáltatásaikat, s olykor beszéltek az alámerülés, az alkalmazkodás vagy az egykori kompromisszumok szükségességéről is.¹ Ám a szabadsághiányos világból származó reflexek, a kádárizmus évtizedeiben kialakult hallgatás továbbélése miatt az elmúlt negyedszázad a (nyilvánosan) el nem mondott történetek alapján is jellemezhető. Ezzel együtt, a folyamatosan bővülő kutatások révén, egyre árnyaltabb, immár történeti kép rajzolódik ki a korszakról, a párthoz kötődők sorsának alakulásáról. Tanulmányomban a hazai és az emigráns kereszténydemokrata hagyomány ért kihívásokat és az arra adott válaszokat mutatom be.

Az üldöztetés és manipuláció kihívása

A kereszténydemokraták négy évtizeden át a megfélemlítés és manipuláció légkörében fejtették ki tevékenységüket Magyarországon. Így e világnézet képviselői távolról sem indulhattak egyenlő esélyekkel a politikai versengésben a szovjet megszállás alá került országban. Az 1949 után kiteljesedő üldöztetés kezdetei a második világháború idejéig nyúlnak vissza. A fokozatosan kommunista irányítás alá kerülő hatalmi szervek, elsősorban az államvédelem akciói már 1945-től kezdve a politikai ellenfelek ellehetetlenítését célozták. Ezért a Barankovics-párt politikusainak is egy egyre szűkülő mozgástérhez alkalmazkodva kellett dönteniük közéleti szerepvállalásuk mikéntjéről.²

A (Keresztény) Demokrata Néppárt megszervezésében szerepet játszó személyek már 1946-tól a Péter Gábor vezette politikai rendőrség célkeresztjébe kerültek. Közi-Horváth Józsefet, vagy Kovrig Bélát ekkor kísérelték meg először együttműködésre bírni.³ A DNP szervezetének manipulálása, bomlasztása pedig nyomban, annak kiépülésekor megkezdődött. Az indulási engedélyek körüli ismert akadályok mellett, az államvédelem intézkedései a helyi törvényteleniségekre is példát mutatnak. Belső Gyula megfigyelési dossziéja szerint már a szombathelyi alapszervezetnek a megalakulásánál is ott voltak a politikai rendőrség emberei, s a Magyar Kommunista Párt (MKP) funkcionáriusaival együttműködve indult meg a párt kiszorítása a megyei közéletből.⁴ Az akciósorozat irányítója a sikeres államvédelmi karriert befutó, a katonai elhárítás parancsnokaként ismertté vált Kucsera László⁵ volt.

A hatósági önkény a választási sikerek után 1947 őszén központi utasításra vált erőteljessé. Az ellenzék likvidálást célzó kampányt ekkor már a kommunista instrukturok egész országra kiterjedő hálózata irányította. Az egyik kiküldött funkcionárius például a következőket jelentette: „*Nálunk a reakció főereje a Barankovics pártban van. (...) a Dunántúlon és Győrben isBarankovicsékat kell elszigetelni! Kérek elvi útmutatást. Eddig azt mondtam, hogy csak személyeken keresztül kell ellenük nevelni.*”⁶ Más (önállóbb) instruktorok beszámolóiból kiderül, milyen eszközöket vetett be az MKP az ellenzéki pártok szervezeteinek likvidálására⁷: „*Hiba, hogy az elvtársak a támadást nem merik rendészeti*

¹ A párt történetét feldolgozó történeti munkákat ld. az irodalomjegyzékben.

² Beleértve a politikai aktivizálódást, illetve a közélettől történő visszavonulást.

³ ÁBTL 3.4.2. K-1442 Közi-Horváth József, ÁBTL 3.2.4. K-384 „Bihari”

⁴ ÁBTL 3.2.4. K-1018 Belső Gyula

⁵ Tabajdi – Ungváry (2008) 73.

⁶ Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) 274. f. 16/97. ö. e.

⁷ Szerencsés – Földesi (2001)

úton is vinni. Maga az államvédelmi osztály kommunista tagjai nem látják döntő jelentőségét a mostani küzdelemnek.”⁸ Ezért a pártközpontban az ÁVO és a pártszervek munkájának összehangolását sürgették. A támadássorozat eredményességét a novemberi összefoglaló nyugtázta: „A Barankovics párt szervezeti életet általában nem él, egy-két helyen tesz kísérletet arra, hogy szervezeteket hozzon létre. Pl.: Zemplén, Somogy [...] ez azonban Kaposvár kivételével sikertelen volt [...]. Vas megyéből a kísérletek szétverését jelentik szintén.”⁹ Ám a DNP teljes és azonnali likvidálására, amint más polgári pártok esetében bekövetkezett, nem került sor. Az ok a hatalom birtokosainak stratégiája volt: a pártot továbbra is megpróbálták felhasználni a katolikus társadalom megosztására, s igyekeztek kijátszani Mindszenty József hercegprímás ellenében.¹⁰ Ez a hatalmi logika másfél éves legális, erősen korlátozott tevékenységre adott lehetőséget a párt képviselői számára. Ennek elteltével, 1949 januárjától a kereszténydemokrata politikusok is megismerhették a proletárdiktatúra teljes eszköztárát. A párt „feloszlátása” után a hozzá kötődő személyek változatos formákban találkoztak a kommunista párt bosszújával. A különböző retorziók, a konstruált perek, az internálás, a kényszermunka, a rendőrhatalósági felügyelet, az elbocsátás, a hatósági zaklatás, a mindennapos megbélyegzés esetei szinte végeláthatatlan történetek a visszaemlékezésekben, történeti feldolgozásokban. Egy rövid áttekintés szempontjából ugyan szétválaszthatók az üldöztetés különböző formái, ám a szovjet típusú rendszerekben ezek összességében teremtették meg a félelem légkörét.

A Demokrata Néppárt végleges szétzúzásához két nagyszabású konstruált per is hozzájárult. Mindkettőt a már elítélt Mindszenty József bíborshoz kötötték. Rákosi Mátyás és elvtársai ebben az esetben is végletesen cinikusan jártak el. Mivel a DNP-t nem sikerült kijátszani a Katolikus Egyház vezetője ellen, itthon maradt tagjai „Mindszenty követőiként” hasznosulhattak bűnbakként a számukra. A szovjet minták alapján lefolytatott sematikus eljárások révén azt kívánták a közvéleménnyel elhitetni, hogy az egykori pécsi ügyvéd, Matheovits Ferenc vezette a Mindszenty-összeesküvés politikai szárnyát, Károlyi Bernát ferences házfőnök pedig egy ahhoz kapcsolódó katonai szervezkedés részese volt.

Előbbi esetében egy teljes, minden megbélyegzendő ideológiai elemet tartalmazó (legitimista, fasiszta, imperialista stb.) politikai program is bekerült a vádiratba.¹¹ Minderre négy évtized múltán a fő vádlott így emlékezett: „az ÁVH alaposan megvert és akkor Décsi Gyula úr maga elé hívatott (...) mit akarok, kiveressem a szemét, vagy az egyik veséjét leverjem? Hát mit ellenkezik itten. Olyan tartalommal vallja a tervezeteket, amilyen tartalommal én előírom [...] akkor arra gondoltam, hogy miután senkit ezzel nem terhelek, én ezt nyugodtan vallhatom [...] erre 10 évet kaptam.”¹² A koncepciós perek ezt követő szövevényes láncolatában Matheovits Ferenc kulcsszereplő lett: a későbbiekben más eseteket is az ő ügyéhez igyekeztek kötni. A Zala megyei DNP szervezkedését leleplező pereket, Fehér Ferenc és társai¹³ elítélését éppúgy hozzá kötötték, mint a Nyíregyházán Sztálin halála után letartóztatott Zomborszky János ügyét. Az ÁVH által titkosszolgálati módszerekkel gyűjtött adatok mellett, egykori képviselők, aktivisták tucatjait idézték be, hallgatták ki ezekben az eljárásokban.

A neves ferences misszionárius és házfőnök elleni eljárásban egy több ezer fős földalatti mozgalmat vizionáltak. Károlyi Bernát perét, 1950-ben már a fokozódó hidegháborús hisztéria közben folytatták le, s ennek keretében más egykori keresztény pártok politikusai is

⁸ PIL 274. f. 16/97. ö. e.

⁹ PIL 274. f. 16/97. ö. e.

¹⁰ PIL 274. f. 16/99. ö. e.

¹¹ BFL XXV. 60. e. 040/1964. Dr. Matheovits Ferenc és társai

¹² Matheovits (OHA) 158–159.

¹³ ÁBTL 3.1.9. V-116973 Fehér Ferenc és társai

a vádlottak padjára szerepeltek.¹⁴ Ez jól mutatja a kommunistáknak azt a törekvését, amely a korszerű kereszténydemokrácia képviselőit, a Horthy-korszak keresztény pártjainak tevékenységével próbálta kompromittálni. (Az államvédelem ilyen törekvései, a propagandában majd a párttörténetírásban hasznosulva is befolyásolták a köztudatot.) A DNP szervezését segítő, de parlamenti mandátumáról lemondó Károlyi nem tudta kitölteni 15 éves fegyházbüntetését. 1954. március 2-án a budapesti rabkórházban vesztette életét. Ezért ő akár a magyar kereszténydemokrácia mártírjának is tekinthető.¹⁵

A konstruált perek áldozatait mellett sokakat bírósági ítélet nélkül, internáltként tartottak fogva. Kolbert János sikertelen határátlépési kísérlete miatt előbb a buda-déli, majd a kistarcsai, végül a recski tábor rabja lett. Abszurd módon a büntetőtáborból Dobi Istvánnak címzett memoranduma miatt 1954-ben izgatásért 5 év börtönre ítélték, amit később közbiztonsági őrizetre változtattak.¹⁶ Számos esetben az egykori közszereplők ellen nem politikai, hanem gazdasági, vagy közbüntényes ítéleteket hoztak lejáratusuk, megbélyegzésük érdekében. Mindenesetre a Demokrata Néppárttal való kapcsolat ilyen ügyekben is feltűnik. A politikai aktivitás közvetve vagy közvetetten hozzájárult a megbélyegzéshez, a kuláklista helyezéshez, munkahelyi elbocsátáshoz vagy akár egy elhúzódozó retorzió-sorozathoz.¹⁷

A bizonytalanság légköréhez a hatalom kiszámíthatatlan működése is hozzájárult. A korábbi politikai tevékenység akár visszamenőleg is izgatásnak minősülhetett. A pártot Zala megyében szervező Galambos Miklós apátplébános elleni perben is szerepelt korábbi politikai kiállása, noha főleg tiltott gazdasági tevékenységgel próbálták meg kompromittálni. Az 1952 júniusában meghozott ítélet jellegzetes kordokumentum, amely szerint az izgatás alapja a „tűlfűtött tömeghangulat keltése” volt. Az indoklás sűrítetten tartalmazta a proletárdiktatúra ellenségképéhez tartozó toposzokat: a demokráciaellenességet, a mindensztymust, az ideológiai aknamunkát, a „klerikális reakció” hatását az „elmaradt tudatú” állampolgárookra.¹⁸

A már 1948-ban összegyűjtött kompromittáló anyagok alapján mindenki bűnbakká válhatott. A fenyegetéseken túl a fizikai erőszak alkalmazása kevésbé dokumentált, de egyes esetekben a vizsgálati dossziék az erre utaló nyomokat is megőriztek. Több esetben a perek tanúi a bíróság előtt verésekre hivatkozva vonták vissza korábbi vallomásaikat. A vizsgálati módszereket olykor az ÁVH aktái is rögzítették. Zomborszki Jánost például változatos presszió alkalmazásával összesen 112 órát vallatták (zömében éjszakánként) Nyíregyházán, mielőtt átadták az Államügyésznek. Bírósági tárgyalására majd egyéves őrizet után került sor. Miután az eredeti vád (Sztálin gyalázása) nem volt bizonyítható, őt is Matheovits Ferenc ügyéhez kapcsolva ítélték el 1954. február 19-én 2 év 6 hó börtönbüntetésre ítélték, amit kegyelemből 20 hónapra változtattak.¹⁹

Az üldözött kereszténydemokratákat az ellenük megfogalmazódó vádakban és az azt kísérő propagandakampányban a rendszer más ellenségeivel hozták kapcsolatba. A DNP egykori tagjai imperialista kémek, hazaáruló besúgók, a Vatikán ügynökei lettek. Ugyanakkor az elítélt politikusok, párttagok a börtönökben, internálótáborokban valóságosan is kapcsolatba kerültek más politikai elítéltekkel. A terror, a csengőfrász időszaka mellett az így kialakult szolidaritás is meghatározta a későbbi politikai lépéseket.

¹⁴ Kahler (2009)

¹⁵ Boldoggá avatási eljárását a ferences rend kezdeményezte a közelmúltban.

¹⁶ ÁBTL 3.1.9. V-56687 Vasi Ferenc és társai

¹⁷ ÁBTL 3.1.5. O-9915 Nagy Lajos

¹⁸ „*egyes beszédeiben gúnyos hangon is nyilatkozott a népi demokráciáról, annak egyes intézkedéseiről és a Mindszenty demokráciaellenes magatartását elítélő személyekről. Ez a magatartása és az egész fellépése különösen az adott körülmények között, amikor a klerikális reakció országos méretűvé vált igen nagyarányú aknamunkája révén – amelyet az egyéb ellenséges elemek még csak szítottak – az elmaradt tudatú személyek körében igen erős izgalmi állapot állt elő, hozzájárult a tömeghangulat fokozásához.*” – ÁBTL 3.1.9. V-86573 Dr. Galambos Miklós

¹⁹ ÁBTL 3.1.9. V-112441 Zomborszki János

Megfigyelés alatt 1949-1956

A Demokrata Néppárt egykori képviselőinek sorsán túl kevésbé ismert az egykori pártszervezők, aktivisták, helyi vezetők meghurcoltatása. Igaz, néhány visszaemlékezés erőteljes idézi meg korszak dilemmáit, azt a légkört amelyben már 1947-ben, a párt színre lépésekor is komoly veszély jelentette a politikai vélemények nyílt vállalása.²⁰ Ugyanakkor a kommunista instruktorok beszámolóí még nyíltabban rögzítették a kiszorítás eszköztárát, a félelem légkörét: „*A megye területén megindult az offenzíva a Barankovics párttal szemben. A tétí járás székhelyén pártközi értekezletet tartottunk vasárnap, ahol a koalíciós pártok megegyeztek, hogy a képviselőtestületi tagságtól megfosztják a Barankovics-párti tagokat [...] Hámori István, a Barankovics-párt járási titkára, B-listázott főhadnagy másképp képzelte a helyzetet. Azt mondta, hogy nem akar Pfeiffer sorsára jutni, benyújtotta lemondását.*”²¹ Az általános kampányokon túl az ÁVH kutathatóvá váló aktái mind több személyes tragédia részleteire derítenek fényt. Az egyik fiatal képviselő, Villányi Miklós szökése után egykori személyi titkárát, a párt somogyi szervezőjét tartóztatták le a nyomozók. Valtatásai során azt kívánták beismertetni vele, hogy a DNP politikusaival külön párt létrehozását tervezték, azzal a szándékkal, hogy az angol és amerikai csapatok bevonulásakor megszervezzék a hazai magyar és orosz csapatok hátbatámadását. A koncepció szerint ennek érdekében külföldi kémiskolát is végeztek, és tízezer forintnyi anyagi támogatást kaptak. A vád alaptalanságát nemcsak abszurd mivolta, de az is jelzi, hogy a vádlott Kröninger István még Recskén visszavonta! Szabadulására azonban csak ügyének Sztálin a halálát követő felülvizsgálatakor kerülhetett sor.²²

A kommunista társadalom építése a gyakorlatban nemcsak a korábbi elit perifériára szorítását eredményezte, hanem a potenciális elit mindennapi zaklatásával is együtt járt. Ez lényegében minden itthon maradt képviselőt személyesen érintett, sőt családjuk, környezetük meghurcoltatásához is hozzájárult. A túlélést a fennálló keretek elfogadása mellett az alkalmi munkavállalás, az „elszürkülés”, a többszöri lakhelycsere biztosíthatta. Pusztai Ferenc, Rónaszéki Lajos vagy Nagy Lajos csak teljesen visszahúzódva, segédmunkákat vállalva, otthonából elköltözve tudta az erőteljesebb politikai retorziókat elkerülni. Mindez részleteiben az ÁVH aktáiból rekonstruálható, hiszen a helyi politikai nyomozók mindenütt igyekeztek nyomukban lenni, személyi aktáikat még évekig folyamatosan vezették.²³

Az egyéni sorstragédiákon túl a folyamatos üldöztetés leginkább romboló hatása a bizalmi kapcsolatok leépülése lett. A kereszténydemokrata politikusok korán felismerték a besúgók megjelenésének veszélyét. Egy a párt ideológusáról, Mihelics Vidről készült jelentés például már 1947-ben a következőket tartalmazta: „[...] *mielőtt a képviselői értekezletre elutazott volna, szigorúan meghagyta, hogy amíg távol van, a pártszervezet semmiféle tevékenységet ne fejtsen ki. Továbbá megtiltotta, hogy párttagokat felvegyenek, mivel véleménye szerint minden második ember, aki tagnak jelentkezik, rendőrségi besúgó.*”²⁴

Az ÁVH kiépülő tömeghálózata révén a hatalmon lévők mind teljesebben igyekeztek ellenőrizni a társadalom mindennapjait. A megmaradt jelentések áttételesen érzékeltetik a korabeli hangulatot, véleményeket, életstratégiákat. A Mihelics Vid kijelentéseit fürkésző besúgó 1950 márciusi jelentésében így rögzítette az egykori professzor stratégiáját: „*A katolikus politikának egyetlen lehetősége ma (...) ,hogy depolitizálni kell a sajtót és a mozgalmat. Nincs értelme a további kísérletezésnek a rendszerrel szemben, mert a fennálló*

²⁰ Gyurkovics (2001)

²¹ PIL 274. f. 16/97. ó. e.

²² ÁBTL 3.1.9. V-19472 Mocsári János

²³ ÁBTL 3.1.5. O-9032 Rónaszéki Lajos, ÁBTL 3.1.5. O-9915 Nagy Lajos, ÁBTL 3.1.5. O-9166 Pusztai Ferenc

²⁴ ÁBTL 3.1.5. O-10904 Mihelics Béla Vid., Közli: Frenyó (2000) 82-85.

veszedelem nem áll arányban az esetleg elérhető sikerrel. Ma az események már túlnőttek rajtunk, s minden igyekezettel azon kell lenni, hogy átmenthessék magukat.”

Két hónappal később Vigília folyóiratot szerkesztőjeként már az egyházpolitikai helyzetértékelését rögzítették az ÁVH „belső reakcióval” foglalkozó osztályán: *„Ma a hívek sokkal szorosabb kapcsolatban állnak a papsággal, mint a múltban, mert az egyház az emberi függetlenség, szabadság utolsó támasza a hívek szemében. Sok tekintetben, ezért a vallásos magatartás politikai állásfoglalásnak minősül, ami még erősebbé teszi az egyház és a tömegek kapcsolatát. Ezt nem csak ők tudják – mondta MIHELICS – hanem tudatában van a kormány is, ezzel magyarázzák azt az óvatosságot, amellyel az egyház kérdését kezelik.*”

Igaz az ilyen típusú beszámolók öszintésége több szempontból is megkérdőjelezhető. Az ÁVH értékelő tisztjei visszatérően vizsgálták, hogy egy-egy besúgott véleménye mennyire a megfigyelt személy óvatosságának eredménye. Ilyen eset volt, amikor a DNP másik professzora Eckhardt Sándor elégedetten nyilatkozott a kultúrpolitikáról, a békepropagandáról, a nemzetközi helyzetről (Moszkva és Róma közeledéséről 1951-ban!) vagy saját munkalehetőségeiről. Eközben az őt felkereső egykori képviselő-társa számára világossá tette, hogy nincs módja álláslehetőséggel segíteni, mivel minden személyzeti döntés a helyi pártszervek kezében van.

Az ÁVH informátorai szerint az egykori kereszténydemokraták körében is gyakori volt a katasztrofális gazdasági helyzet bírálata és a jelentések szerint a megfigyelttek között gyakori téma volt a szovjet kivonulással kapcsolatos elképzelések megvitatása.²⁵

Az ideologikus nyelvezettel megfogalmazott szövegek ellenére is érzékelhető, hogy mind a hatalmon lévők, mind a közéletből kiszorított politikusok nagy energiát fordítottak a világpolitikai realitások megismerésére. A magyar kereszténydemokrácia esélyeit nyilvánvalóan meghatározta a hidegháborús versengés állása, a „nemzetközi helyzet fokozódása”, a „békés egymás mellett élés” propagandája és valósága. Így a szovjet megszállással kapcsolatos spekulációk kereszténydemokratákról szóló (részben vagy közvetetten tőlük származó) szövegek meghatározó részét teszik ki. A DNP látens módon földalatti évei során is egy sikeres nyugati-európai politikai család, az európai integrációban kulcsszerepet játszó pártok hazai megfelelője volt. Hogy ennek következtében a hazai kommunisták számára az imperializmus, illetve fellazítás ügynökei voltak vagy kapcsolatot jelentettek a nyugati világhoz már az aktuális moszkvai, külpolitikai széljárás függvénye volt. Természetesen a geopolitikai meghatározottság gondolkodás, nemcsak a kereszténydemokrata hagyomány sajátja. Ám az elképzelések, tervek alakulása ebben a körben különösen jól kimutatható, hiszen ezeket az államvédelem helyzetelemzései, a történetírás, illetve a visszaemlékezések is körüljárták. Az eltérő külpolitikai várakozások már az 1945-től megfogalmazódó stratégiákban is kimutathatók, például a szovjet megszállókhoz való viszonyban.

Az 1945 utáni átmenet éveiben jelentős mértékben ezek a különbségek álltak a Mindszenty-Barankovics ellentét hátterében.²⁶ S míg az amerikai csapatok érkezésével kapcsolatos ötvenes évekbeli spekulációk sokak gondolkodását meghatározták („ezt guggolva is kibírjuk”), idővel Szekfű Gyula borúlátó intelmeit is mind többen osztották az „új török hódoltság eljöveteléről”. 1956-ban a kereszténydemokratáknak a Bibó memorandumhoz való csatlakozása jelzi a reálpolitika gondolkodás erősségét. Ugyanakkor a hidegháború enyhülésével kapcsolatos spekulációkat, az európai integrációval kapcsolatos várakozásokat a kádári titkosszolgálatok is rögzítették. Ám a szovjet visszarendeződéstől való félelem, a

²⁵ 1949 után az ÁVH I/2-a osztályán (ez a részleg foglalkozott a „megszüntetett pártok aktívan tevékenykedő maradványainak felderítésével”) egymás után nyitották a személyi dossziékat a meghatározó DNP-politikusokról, 1950-től pedig a pártra vonatkozó iratokat külön objektumdossziéba gyűjtötték. - ÁBTL 3.1.5. O-12145 Volt polgári pártok

²⁶ Mészáros (2005)

gorbacsovi peresztrojka kifulladására még 1988-89-ben is bénítólag hatott a KDNP egyes megfigyelt helyi politikusaira.²⁷

Az 1956-os forradalom és következményei

Az 1956-os forradalom nemcsak a Magyarországra irányuló világpolitikai érdeklődés miatt meghatározó a kereszténydemokrata hagyomány szempontjából. Az pártállam október végi széthullása sajátos helyzetet teremtett. A hatalmi vákuum egy időre nemcsak országos, hanem helyi szinten érzékelhetővé vált. Ezekben a napokban a közvetlen demokrácia mechanizmusai révén szerveződtek meg területi vagy munkahelyi közösségek.

A helyi forradalmi testületekben – jelenlegi ismereteink szerint – 13 egykori kereszténydemokrata képviselő vett részt. Szerepvállalásuk súlyát a megtorlások idején kapott büntetések is jelzik. Bodor György faluja forradalmi tanácsának elnöke lett, 1956. december 8-án letartóztatták, három hétig Békéscsabán tartották fogva, az újbóli letartóztatás elől 1963-ig bujkált. Hajdú Kálmán a helyi forradalmi bizottság tagja lett, megkezdte a DNP szervezését is, ezért internálták, majd rendőri felügyelet alá került. Barkóczy József a helyi nemzeti bizottság tagja lett, 1957 májusától 13 hónapig volt internálva. Kovács Ferenc – Zala Megye Forradalmi Bizottság tagja, a megyei DNP elnöke – néhány hétig volt őrizetben. Kovács László a Visegrádi Nemzeti Bizottság tagja volt, a Szentendrei Járási Nemzeti Bizottság elnökévé választották. 1957-ben izgatásért 20 hónapos börtönbüntetésre ítélték. Rózsavölgyi László munkahelyén a munkástanács elnöke lett. 1957. február 28-án letartóztatták, izgatásért 2 év börtönbüntetésre ítélték. Berkes János a Zala megyei DNP szervezését irányította, ellenforradalmi vádakkal illették, ám végül nem indítottak ellene bírósági eljárást. Horváth Ferencet – aki a Zalaszentgróti Járási Nemzeti Bizottság elnöke, a megyei forradalmi bizottság tagja lett – 1958-ban a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetéséért 12 év börtönbüntetésre ítélték. (1963-ban egyéni kegyelemmel szabadult.) Más, a helyi ügyek szervezésében, rendezésében részt vevő, ezért később (fizikai) atrocitásokat még legalább tíz képviselő szenvedett el.²⁸ Mindez azt is mutatja, hogy a kereszténydemokrata politikusok a helyi közösségek elismert tagjai voltak, akiket a hatalmi intézmények széthullása után maguk választottak s bízták meg érdekeik képviseletével a szabadabbá vált állampolgárok.

A Demokrata Néppárt központi újjászervezése néhány Budapesten tartózkodó képviselőhöz köthető.²⁹ A nyílt politikai szerepvállalásra megfontoltan, a törvényes kereteket betartva került sor. Az egykori képviselők 1956. október 30-án Nagy Imrének írt levélben közölték pártalakítási kérelmüket, majd a kormány engedélye birtokában november 1-jén a párt lapja, a *Hazánk* is megjelent. Ennek hasábjain került nyilvánosságra a Mihelics Vid által megfogalmazott programcikk. A párt megszólalási lehetőséget kapott a rádióban is, a párt nevében Farkas Dénes mondott beszédet. Mindszenty József – előzetes tárgyalások után – november 2-án fogadta Matheovits Ferencet, de a bíboros támogatását ezúttal sem sikerült megszerezni.³⁰

A DNP vezetői a szovjet intervenció után részt vettek a különböző pártok vezetői között zajló tárgyalásokban is. Miközben minden szervezetszerű tevékenységet megszüntettek, képviselőik (Keresztes Sándor, Mihelics Vid) révén aláírói lettek a Bibó István-féle

²⁷ ÁBTL 2.7.1. NOIJ (Bács megye) 62. (1989.06.22.)

²⁸ Ellenforradalmi tevékenységéért preventív őrizetbe vétel (Somogy megye), ÁBTL 3.1.9. V-145460.

²⁹ Izsák (2004) 295.; Mink (1997); Szakolczai–Szabó (2011) 136–142.

³⁰ Matheovits (OHA) 229-241.

memorandumnak, amely a kényes és képlékeny kül- és belpolitikai viszonyok között kibontakozási tervet vázolt fel Magyarország számára.³¹

Azonban szabadság megtapasztalását kemény megtorlás követte. Az MSZMP fellépése a forradalmi szervekkel (a nemzeti bizottságokkal, munkástanácsokkal stb.) szemben kíméletlen volt. Ahogy a kereszténydemokraták történetei is mutatják, sok esetben nem az elkövetett tettek (a mindennapi élet szervezése, a rend fenntartása, nem egy esetben az önbíráskodás megakadályozása) adhatott okot a büntetőeljárásokra, hanem a potenciális elit likvidálásáról, megfélemlítéséről volt szó.³²

A berendezkedő kádárizmust legitimáló hazugság-, vád-, illetve propagandaelemek a börtönbüntetésen, fizikai atrocitásokon túli sebeket okoztak. Az igazságkeresés, a rehabilitáció igénye így 1956 utótörténetének, a kereszténydemokrata hagyománynak is fontos eleme. A forradalom eszméinek, szereplőinek lejárata céljából nemcsak a nyilvánosan terjesztett „Fehér Könyvek” készültek. Az újjászerveződő politikai rendőrség területi bontásban elkészítette a maga összesítéseit ún. monográfiákat. Ebben a DNP tagok mellett más (keresztény) pártok szimpatizánsainak adatait is rögzítették.³³ Ezek a listák és rágalmak a párttörténetírás révén részben a köztudatba is bekerültek.³⁴

A forradalom leverése után a kádári hatalom hozzákezdett a szisztematikus rendteremtéshez is. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1957. júniusi határozata³⁵ egy nagyszabású nyomozás szükségességét mondta ki az újjászervezett állambiztonság számára. A pártközpont illetékesei bizonyítottak látták, hogy e széles körű, a szociáldemokratáktól a kisgazdákon át a kereszténydemokratákig tartó „koalíciós illegáció” kapcsolatban áll az 1957. január elején Strasbourgban megalakított Magyar Forradalmi Tanáccsal. E fikció alapján rendelték el az egyes pártok működésének felderítését, a központjaikba való beépülést.³⁶ Bár az elgondolások gyorsan megváltoztak a konszolidációnak nevezett folyamat során a titkosszolgálati munka intenzitása csak idővel hagyott alább. A politikai pártok, illetve azok vezetői végül is nem váltak az 1956 utáni megtorlások célzott alanyaivá, az ekkor lefolytatott büntetőperekben csupán néhány radikális követelést megfogalmazó keresztény politikus ellen hoztak súlyos ítéletet.³⁷ A hatalom birtokosai — a pártközpont illetékesei éppúgy, mint a politikai rendőrség vezetői — ettől függetlenül a továbbiakban is számoltak egy „keresztény párt” potenciális veszélyességével. Különösen, ha a tervezgetések keresztényszociális megjelöléssel kerültek a látókörukbe. Mindez nyomban felidézte egy globális ideológiai harc, a keresztények-marxisták összeütközésének a képzetét.

Összességében 1956 után megismétlődött a pártállam 1948 utáni kiépítésének programja. A hatalmi struktúra más hangsúlyokkal, de ugyanabban a formában rögzült. A változást a rendszer működésének módja, ennek érzékelése jelentette.³⁸ Mindez a hazai kereszténydemokrácia történetén is jól szemléltethető. Míg a Rákosi-korszakbeli üldöztetések a korszak hystériáihoz igazodtak, s kollektívan sújtotta az egykori kereszténydemokratákat, 1956 után személyre szabott megfélemlítések, differenciáltabb akciók indultak.

A kereszténydemokrácia ismételt ellehetetlenítéséhez a következő összefonódó hatalmi intézkedések járultak hozzá: 1) a KDNP, mint egykori legális párt szétverése, diszkreditálása,

³¹ Csicskó-Körösi (1989) 162–164.

³² ÁBTL 3.1.9. V-145010 Gábor János

³³ A kereszténydemokrata kapcsolatokkal rendelkező személyek megismerése további kutatás szükséges...

³⁴ Hollós Ervin 1956-ról szóló munkáival kapcsolatban ld. Tabajdi (2009)

³⁵ MNL 288. f. 5/33. ö. e.

³⁶ A határozatban – igaz nem először, és nem utoljára – a Demokrata Néppárt neve hibásan szerepelt.

³⁷ A legsúlyosabb büntetésben az 1956-ban jelentkező Keresztény Magyar Párt és a Keresztény Front tagjai részesültek.

³⁸ Rainer (2011)

2) egyéb keresztény(demokrata) szervezkedések, illegális katolikus párt(ok) felszámolása, 3) a „klerikális reakció” elleni küzdelem, 4) a keresztény értelmiségi, kapcsolati háló megfigyelése manipulálása.

1) Az 1956-os megtorlás a KDNP újjászervezésben aktív központi személyeket is hamar elérte. Mihelics Vid három hónapra vizsgálati fogságba került, Székely Imre Kálmánt 1957 márciusában tartóztatták le, Matheovits Ferencet, Farkas Dénest és Keszler Aladárt több hónapra internálták. Az ilyen típusú eljárások célja a megfélemlítés, esetlegesen valamilyen típusú együttműködés kikényszerítése volt. 2) A belső elhárítás számos kereszténynek minősített, zömében 1956-ban jelentkező szervezet után nyomozott. A Keresztény Front³⁹ mellett több más szervezkedést is lelepleztek. Ezek a szerveződések részben az 1945 előtti „keresztény politika” hagyományát képviselték, de hatottak rájuk DNP programja, tevékenysége is. Így az ilyen ügyekben nem egy esetben egykori kereszténydemokrata képviselőket is belekevertek, vagy körük építettek fel ügyet.⁴⁰ 3) A Hollós Ervin vezette belső elhárítás az 1956-os megtorlás fontos ügyei után a „klerikális reakciót” vette célkeresztbe. Az évekig előkészített „Fehér Hollók” ügy végül tömeges házkutatásokkal és letartóztatásokkal zárult. Az ezt követő perek elsősorban az ifjúsággal (az „utánpótlással”) foglalkozó egyháziakat érintették, de a vizsgálatok a kereszténydemokrata kapcsolatokat is feltérképezték. Ugyanígy a jezsuita Rózsa Elemér és társai per, nem csupán a rend újbóli megrendszabályozását célozta. Az ideológiai szintéren egy korábban kidolgozott keresztényszociális elmélet (a „világszolidarizmus”) diszkreditálása volt acél. 4) Végül a keresztény értelmiségi, kapcsolati háló megfigyelése manipulálása, a társadalomra veszélyes ún. F-dossziés személyek ellenőrzése révén a rendszerváltásig kiemelt feladat maradt.⁴¹ (Antall József például időszakosan⁴², az ismét elítélt Matheovits Ferenc azonban mindvégig „veszélyes elemnek” minősült, így lakásának lehallgatása is folyamatos maradt.⁴³)

A hatvanas évek ideológiai küzdelme

A forradalom után elhúzódó megtorlás, az ávós logika továbbélésének bizonyítéka a kereszténydemokraták elleni utolsó nagyszabású per, a Matheovits Ferenc elleni harmadik eljárás 1964-ben. Az eset állambiztonsági, tankönyvi példa is lett, amellyel a „jobboldali reakció” rendszerváltozással kapcsolatos veszélyességét mutatták be.⁴⁴ Az ügyre visszatekintő összegzés fő veszélyforrásként a keresztényszocializmust jelölte meg: „[...] volt jobboldali politikusok, elsősorban a Demokrata Néppárt egykori képviselői felismerték a lehetőséget, hogy az egyházi jellegű kérdések kiaknázásával és felszínen tartásával a bigott, vallásos érzelmű rétegek [...] szimpátiájára igényt tarthatnak, bázisukat megalapozhatják. [...] Ezért a volt jobboldali politikusok egy részénél az egyházi jellegű kérdések saját politikai platformjukkal, az egyéb gazdasági és politikai célkitűzéseikkel összefonódottan jelentkeznek.”⁴⁵

A titokban szervezett keresztény párt fő követeléseit a következőkben láttatták: a függetlenség elérése, Magyarország nemzetközi semlegességének biztosítása, a hivatásrendi, kétkamarás országgyűlés alkotmányos rögzítése, a szabad pártalakítás, titkos választások biztosításával (a kommunista párt legalitásával). A felsorolásban szerepelt a katolikus egyházat ért sérelmek

³⁹ Mikó (2006)

⁴⁰ ÁBTL 3.1.5. O-11048 „Bujkálók” O-9932 „Irodalmárok” O-12554 „Fellazítók” (Bálint Sándor).

⁴¹ 1968-ban a mintegy hatezer F-dossziés közül 223 fő tartozott a volt polgári pártok vezetői közé. Ld. még Tabajdi-Ungváry (2008) 179-184.

⁴² Rainer (2008)

⁴³ Tabajdi (2013) 69-70.

⁴⁴ König Miklós: A "bujtogatók" fedőnevű ügy. Matheovits Ferenc és társai államellenes tevékenységének leírása, az operatív feldolgozó munka módszereinek, az ügy tanulságainak ismertetése, ÁBTL 4.1. A-3016/25.

⁴⁵ ÁBTL 4.1. A-3016/25.

orvoslása. Említésre került a kisparaszti gazdaságok visszaállítása, illetve a termelősövetkezetek helyébe szabad szövetkezetek létrehozása. A „gazdasági program” egy korlátozott magántulajdon alapuló kapitalista rendszert írt le. Az állambiztonság Matheovits Ferencről és másoktól ezzel kapcsolatos idézeteket, beszélgetéseket is megörökített, lényegében a párt programvitájaként állítva be őket. Az anyag szerint a Magyar Népköztársaság államrendje ellen összeesküvők azt hangoztatták, hogy Magyarország ne függjön se kelettől, se nyugattól. Továbbá, hogy korlátozott magántulajdonú kapitalizmusra van szükség, s szembe kell nézni a nehézipar fenntarthatatlanságával. Az ország modernizálásához külföldi kölcsönt kell felvenni (fedezetként a hazai uránérc készlettel számoltak, mondván, az áron alul kerül a Szovjetunióba). Szükségesnek látták a mezőgazdaság fejlesztését is, amelyhez az állami és pártbefolyás nélkül működő, dán mintájú szövetkezetek jelenthetik az ideális szervezeti keretet. Végül olyan, a korábbi pártprogramokat idéző jelszavakat is rögzítettek, hogy a gazdasági kiszolgáltatottságot eredményező liberális polgári demokrácia helyett a „szocialista demokrácia”, illetve a „tökéletes krisztusi kereszténydemokrácia” megteremtésére van szükség. Az állambiztonsági anyag a követendő taktikával kapcsolatban leszögezte, hogy rendszerváltásra csak a nemzetközi helyzet megváltozása esetén számítottak. Elképzelésük szerint a technika elképzelhetetlen arányú fejlődése versengésre késztetette volna a két világhatalmat, amelyet a Szovjetunió egy idő után elvesztett volna.

A „program”, amelyet az állambiztonság munkatársai összeállítottak (vagy a Matheovits Ferenchez köthető beszélgetésekből kihallani véltek), jól láthatóan egy ideológiai kavalkádból származott. Elemei között felfedezhetők az 1947-es pártprogram pontjai, korábbi harmadikutas elgondolások, 1956-os elképzelések, a nyugati híradásokból táplálkozó spekulációk és az aktuális magyar (gazdasági) helyzetre vonatkozó reakciók.

Ugyanakkor az amnesztia után bekövetkező nemzetközi diplomáciai fejlemények egy fontos vonulata is összefüggésbe hozható az állambiztonsági és ügyészi intézkedések időzítésével. Már a korabeli elemzések, a nyugati sajtókommentárok is úgy vélték, hogy a Matheovits-ügy és Mindszenty József sorsa összefügg, a letartóztatások az egyezkedésre hajthatatlannak mutakozó bíborosra történő nyomásgyakorlást szolgálták.⁴⁶ Az eljárás ugyanis időben egybeesett az ismételten meginduló vatikáni–magyar tárgyalásokkal.⁴⁷

Az „újrahasznosított” perrel kapcsolatos kádári helyzetértékelés a rendszer mottóját („aki nincs ellenünk az velünk”) is más összefüggésben idézte meg. A pártvezetőnek a belügyi vezetés előtt, zárt körben elmondott szavai kendőzetlenül szóltak hatalomtechnikai törekvéseiről: „[...] nagy gonddal kell dolgozni, hogy ne legyenek baloldali téveszmék. Ugyanígy meg van a területe a jobboldalnak is, de ezt sem szabad sablonosan értelmezni. [...] ha ott azt hiszi valaki, hogy mi most el vagyunk foglalva a kínaiakkal, az albánokkal, azokkal vitatkozunk és azért nekik szabad valamit csinálni, nagyon hamar rá fognak jönni, hogy nem jól értették, hányat ütött az óra, és mit szabad és mit nem szabad. Itt nagy udvariasság nem lesz. Ha Mateovicsnak [sic] hívják, ha Nagy nevű szegedi író,⁴⁸ ha a keresztény Magyarországot írja a röpiratra, ha a Mao féle új mennyországot, az nekünk mindegy. (...) ha a törvénytelen harc útjára lép, mi azzal szemben a törvény erejével fogunk fellépni.”⁴⁹ Matheovits Ferenc végül újabb tíz éves börtönbüntetést kapott, amelyet hajthatatlan kiállása

⁴⁶ Ilyen jellegű cikkek, például az *Argentínai Magyar Újság* 1964. január 24-i száma a vizsgálati dossziéba is bekerültek.

⁴⁷ Szabó (2005)

⁴⁸ Az egykori Sztálin-díjas író, Nagy Sándor letartóztatására 1964. március 17-én került sor. A baloldali összeesküvéssel megvádolt irodalmárt végül 1964 júniusában izgatásáért ítélték 3 három év szabadságvesztésre.

⁴⁹ BM Országos (Főkapitányi) értekezlet, 1964. március 25. Magyar Országos Levéltár (MOL) XIX-B-1-x 10-2/39/1964.

miatt teljes egészében kitöltött. Így 1974-ben az utolsó politikai elítéltek egyikeként szabadulhatott.

Kompromisszumok és alámerülés 1956-1988

Az ellehetetlenített, megtört politikai ellenfelek felhasználása a kommunisták bevett gyakorlata volt. A visszaemlékezések szerint már Rákosi Mátyás kísérletet tett kereszténydemokrata politikusok megnyerésére. Ám a parasztképviselők megkörnyékezése nem járt eredménnyel. Az 1947 és 1949 közti időszak képviselői, a párt „feloszlátása” után nem tartották meg mandátumukat. A Rákosi-korszak társutasai nem a DNP tagjaiból kerültek ki. A keresztény állampolgárokat, a „vallásos embereket” ekkor néhány más társutas politikus, mindenekelőtt Balogh István páter jelenítette meg a nyilvánosságban.

A bevonási kísérletek szerepe a kommunista hatalom megingásakor, a rendszer destabilizálódásakor vált fontossá. Így először a Nagy Imréhez köthető „új szakasz” idején, majd 1956 után hirdettek meg érdemi kommunista reformpolitikát. A Hazafias Népfrontban helyi szinten először 1954-ben tűnt fel egy egykori DNP-képviselő neve.⁵⁰ A kereszténydemokraták közül néhányan még később is utat találtak a kádári népfronthoz.⁵¹ Ám a (látszat)mozgalom vezetőségében senkit sem találhatunk közülük. Ugyanakkor a hatalommal való párbeszédnek emellett léteztek egyéb csatornái is. Keresztes Sándor elképzelései, Mihelics Vid publicisztikája a pártirányítás alatt álló tudományos élet, vagy sajtó révén is eljuthattak az illetékesekhez.

A nemzetközi enyhülés légköréhez igazodó és 1956 tanulságaival számot vető „szövetségi politika” a kádárizmus (mint hatalomgyakorlási mód) egyik ismertetőjegye lett. A hatalom célja a társadalom depolitizálása, és fokozatos semlegesítése, majd atomizálása lett.⁵² Ugyanakkor a kapcsolatfelvétel, a párbeszéd hátterében álló elképzelések, a kényszerhelyzetben lévő egykori politikusok motivációi kevésbé rekonstruálhatók. A magyar kereszténydemokrata gondolkodás néhány alapvető motívuma mindenesetre azonosítható: 1) Ilyen a „modus vivendi”, a reális lehetőségek 1944-től megfigyelhető keresése. 2) Másként közelítve a kínálkozó mozgástér, a nemzetközi lehetőségek kihasználása, a hidegháborús enyhülés támogatása. 3) Ide számíthatók a kádárizmus liberalizálódását, a két világrendszer közeledését prognosztizáló hatvanas-hetvenes évekbeli evolúciós elképzelések. 4) Az egyéni és csoportos döntéseket befolyásolta a történeti analógiák alapján való politizálás, a magyar kiegyezések hagyománya. 5) Végül alapvetőnek tűnik az egyházpolitikai helyzethez, a vatikáni „keleti politikához” való igazodás 1964 után.

A kommunisták és nem kommunisták kapcsolata különböző területeken figyelhető meg. A „szövetségi politika” mindennapjai gyakorlatára különböző visszaemlékezések is utalnak. Ezek az érintkezések a látszólagosan homogén szocialista társadalomban meglévő (rejtett) törésvonalakat, politikai szubkultúrákat is jelzik. Amikor Dobi István közbenjárt Farkas György vagy Ugrin József állásügyében, nemcsak az egykori KALOT tag segített a mozgalom egykori szervezőin. Egy ilyen fellépés része volt a rendszer parasztpolitikájának, s egyfajta (népi) szolidaritásnak is. Az egykori kommunista ügyész Nonn György és Keresztes Sándor kapcsolata közös, erdélyi gyökereiken alakult.⁵³ Beszélgetéseik meglehetősen hatásosabban befolyásolták az egykori pártvezető sorsát, mint a „Magyar Károly” fedőnévvel ellátott hálózati jelentései. Ortutay Gyula pedig, mint a népfront főtitkára Bálint Sándorért nemcsak hanem rendszer értelmiségpolitikájának jegyében állt ki, hanem szegedi professzoráért is felléphetett.

⁵⁰ Berkes János 1954-1963 között községi szinten (Ukk) vállalt szerepet a mozgalomban.

⁵¹ Vörös Lajos emellett tsz-elnök is lett, Zomborszki János a tanyavilág problémáival foglalkozott.

⁵² Tabajdi (2013b)

⁵³ Keresztes (OHA) 55-60.

A kádárizmus „szövetségi politikája” három területen adott lehetősége a véleményformálásra a DNP egykori tagjai részére: 1) az egyházpolitikában 2) a mezőgazdasággal kapcsolatban, 3) a határon túli magyarok helyzetét illetően. A kereszténydemokraták lejegyzett, felidézett, lefűlt beszélgetései jórészt ezekről a témákról szóltak. Mindez egyszerre jelezte a rendszer kritikus pontjait és a szabad véleménynyilvánítás, a „morgás jogának” a határait.

A Hazafias Népfront működése a nyolcvanas években Pozsgay Imre főtitkári kinevezésével némileg lendületet kapott. Az egykori (veterán) kiskapoda és más politikusok bevonása, semlegesítésük révén továbbra is növelte a rendszer stabilitását. A politikai háttérország megerősítése hasznosnak bizonyult az MSZMP-n belüli harcokban. A népfront révén a koalíciós politizálás tapasztalatai is előkerültek a modell-, illetve rendszerváltás tervezett forgatókönyvei kapcsán. Végül soron a kedvező nyugati imázs építéshez a megmaradt kereszténydemokrata kapcsolatok (különösen a német vonatkozásban) is felértékelődtek. Így 1983-ban például Ugrin József, mint a Népfőiskolák Baráti Köre alelnöke kapott lehetőséget a nyilvános szereplésre. A kereszténydemokrácia újbóli színre lépése szempontjából a legfontosabb azonban a Márton Áron Társaság lett, amelynek révén intézményesülhettek a korábbi magán-jellegű kapcsolatok.

A polgári, demokrata, nem-kommunista közszereplők legáltalánosabb stratégiája a Kádár-korszakban az átmentés volt. (A kereszténydemokrata politikusokkal érintkező Antall Józsefhez kötődő fogalom szerint az „alámerülés”, illetve „kibekkelés”). A kádárizmus politikai gyakorlata, a „szövetségi politika” idővel lehetőséget kínált erre. Az 1956 utáni megtorlással együtt járó tisztogatások során még több mint ötvenezer állást vizsgáltak felül miközben újraírdtak a pártszervek hatásköri listái, nómenklatúrák. A későbbiekben fokozatosan szabadabbá váltak az érvényesülés csatornái. A szocialista modernizáció szakember igénye révén mind több korábban megbélyegzett állampolgár kaphatott a képzettségének megfelelő munkák. A DNP egykori, vezetői szakemberként a Kádár-rendszerben már korlátozottan érvényesülhettek. Az életrajzok szerint a mezőgazdaságban agrárszakemberként, vállalati középvezetőként, esetleg szakmai szervezetekben dolgozhattak, s szerezhettek nyugdíj-jogosultságot. A nyilvános, legális működési lehetőség színterei leginkább az egyházi testületek voltak. A hatvanas évektől a helyi egyházközségek, az ellenőrzés alatt tartott, megtűrt kapcsolati hálók adtak lehetőséget aktivitásra, tájékozódásra.

Az MSZMP szimbolikusnak is szánt intézkedése a származási kategóriák megszüntetése, a meghirdetett amnesztiák lehetővé tették a továbbtanulást, a felsőfokú tanulmányok folytatását. Ezzel DNP fiatalabb generációjához tartozók maguk is éltek, leginkább azonban gyermekeiknek adott lehetőség a korábbi megbélyegzés elkerülésére.

Az egyéni gazdálkodás, az engedélyezett második gazdaság mellett magánélet depolitizálása lehetőség kínált a személyes autonómia kialakítására. Eközben a pártállami szervek hanyag működése azonban nem egy abszurd esetet is publikált. Így a számos hatóság által zaklatott Keresztes Sándor felesége szerepelhetett a Magyar Néphadsereg propagandafilmjében, mivel hét gyermeke is letöltötte sorkatonai szolgálatát. Máskor a titkosszolgálati nyilvántartásban lévő személyeknek, kaphattak állami kitüntetést, kinevezést, utazási engedélyt. A pártállami szervek belső zavarai persze többnyire csak visszatekintve érzékelhetők. Bár a korszakban szinte mindenki megpróbált a sorok között olvasni, kifinomult érzékeléssel rendelkezett az országos és helyi hatalom valós szándékainak megértéséhez a bizonytalanság, kiszámíthatatlanság érzése általános tapasztalatként rögzült. Nem véletlenül. A rendszer liberalizálódása ellenére a hatalomnak potenciálisan rendelkezésre álltak rendteremtő eszközei. A korábbi ellenségkép nemcsak az állambiztonság szervezeti kultúrájában élt tovább. A kereszténydemokratákkal foglalkozó államvédelmi szakemberek évtizedekig meghatározó pozíciókban maradhattak.⁵⁴

⁵⁴ Az emigráns kereszténydemokratákkal is foglalkozó, egykori ávós, hírszerző Kanyó András például még 2010-ben is könyvet jelentett meg Mindszenty Józsefről.

Az emigráció és hazai kapcsolatai

Az emigrációba kényszerülő politikusok és szimpatizánsok által létrehozott szervezeteknek alapvető jelentősége volt a kereszténydemokrata hagyomány és politikai alternatíva fenntartásában, éltetésében. A DNP egykori tagjai részben csatlakoztak egy-egy már meglévő szélesebb összefogáshoz, létrehoztak kifejezetten kereszténydemokrata szervezeteket, s magyar szerveződések mellett nemzetközi összefogás kezdeményezői és részesei is voltak. Több egykori képviselő, így Barankovics István, Varga László, Belső Gyula emigrációs csúcsszervek vezetőségébe is bekerült. Ezek részletes bemutatása meghaladná e tanulmány keretét, ám a visszaemlékezések és történeti áttekintések révén viszonylag ismert.

Ugyanakkor az emigrációban a kereszténydemokrata elméleti alapvetés és gyakorlati politikával kapcsolatos alapvető művek születtek. Ilyen például Kovrig Béla magyar társadalomtörténete⁵⁵, illetve kommunizmus-története⁵⁶ vagy Barankovics István tanulmányai.⁵⁷ Kovács K. Zoltán Szabad Európa Rádióban vezetett műsorok révén őrizte meg politikai aktivitását, Varga László, többek között az 1956-os megtorlás napirenden tartásáért fáradozott. Az emigránsok tehát figyelemmel kísérték az itthon maradtak sorsát, ország helyzetét, kiálltak a hazaiakért, kapcsolatot ápoltak nyugati kereszténydemokrata szervezetekkel. Az országhatárok átjárhatóbbá válásával pedig (a cenzúrát kijátszva) megkísérelték a kapcsolat felvételét az itthoniakkal. Mindennek hatása az itthon maradtak sorsára további elemzésre érdemes.

Annyi bizonyos, hogy a Magyar Népköztársaság szervei számos módon próbálták manipulálni az általa „disszidensnek” tekintett állampolgárokat. A látókörbe került egykori politikusokat (adatgyűjtés után) az állambiztonság segítségével megpróbálták kompromittálni vagy beszervezni. A zsarolós akciók alapját leginkább a család, a hozzátartozók megkörnyékezése lett. (A leginkább kiszolgáltatott helyzetbe Eszterhas György került, aki feleségét, gyermekeit hátrahagyva kényszerült menekülni, de Belső Gyula⁵⁸, Varga László, Kovács K. Zoltán rokonságát is éveken át zaklattak az államvédelem illetékesei.)

Az ÁVH Farkas Vladimir vezetésével kiépülő hírszerző részlegének a feladata lett az emigráció bomlasztása. S ha nem sikerült beépülni az ellenségesnek minősülő szervezetekbe, megpróbálkoztak hazacsalogatással. A hidegháborús frontvonalakon összetett diplomáciai-titkosszolgálati játszmák zajlottak, amelyek (megélés és értelmezés szerint) egyszerre lehettek banálisak és félelemkeltők.

A New Yorkban ügyvédi praxist folytató és a magyar kérdés nemzetközi napirenden tartásáért fáradozó Varga Lászlót a hazai hírszerzés „Mickey B”-nek keresztelte el 1961-ben.⁵⁹ A munka megkezdéséhez Varga emigrációs antikommunista tevékenysége (körutak), a „magyar ügy” napirenden tartásáért folytatott tevékenysége, politikai írásai, elemzései (amelyekben a Magyar Népköztársaság államrendjét – a totalitárius paradigma jegyében – a fasizmushoz hasonlította) adták az indokot. Ráadásul egy elfogott levél alapján arra következtettek, hogy az egyébként sikeres ügyvédet erős honvágy gyötri, s ez felcsillantotta a reményt, hátha megkörnyékeezhetik. A hírszerzés munkatársa – mint Magyarok Világszövetségének alkalmazottja – 1962 januárjában, majd februárjában is felkereste itthon élő rokonait. Az amerikai magyar konzulátus, illetve a hírszerzés rezidentúrájának tagjai személyesen is többször megjelentek nála.⁶⁰ A beszélgetések alapján a szervek számára is fokozatosan

⁵⁵ Kovrig (2011)

⁵⁶ Kovrig (1979)

⁵⁷ Kovács–Gyorgyevics (2001)

⁵⁸ ÁBTL 3.2.4. K-1018

⁵⁹ ÁBTL 3.2.4. K-1018 K-1799

⁶⁰ Megkeresése történetét a drámaíró vénájú Varga több helyen is megírta – Varga (2002).

tudatosult: hiába próbálkoznak megkönyékezésével. Bár a környezetében mozgó ügynökök újabb és újabb lehetőségeket csillantottak fel, a kockázatos akciókat a Matheovits-per miatt felfüggesztették, majd 1965-ben letettek Varga László beszerzéséről, és ettől fogva ellenséges személyként kezelték.

Kovács K. Zoltán munkahelye alapján csak „Szabadeurópásként” emlegették a magyar állambiztonság iratai.⁶¹ Szökése után ugyanis Kovács 1951 áprilisától Szabad Európa Rádióhoz került, ahol Zoltán Károly néven dolgozott. Az állambiztonság ügynöki jelentésekből értesült róla, hogy Kovács levelezést folytatott Mosonmagyaróvárott élő rokonaival és a mezőgazdaságra vonatkozó adatokat kért tőlük (a SZER-ben mezőgazdasági rovatoknál dolgozott). Így közvetlen családi környezetéből szerveztek be ügynököket, akikkel levelet írtak neki.⁶² Az évekig húzódó ügynek 1963 áprilisában a Bernből, „Bandel” és „Rix Ottó” ügynöktől érkező jelentés adott lendületet. Eszerint Kovács inkább a baloldali politika iránt lojális, semmint a szélsőséges irányzatok híve volt, amiből a SZER-nél számos kellemetlensége adódott (például az ajtajára kiírják, hogy kommunista). A hálózati jelentések Kovácsot – vallásossága mellett – a szövetkezeti gondolat híveként mutatták be. Mindezek alapján a szervek lehetőséget láttak Kovács újabb megkönyékezésére. Beszerezett rokonát többször is kiengedték hozzá Münchenbe, illetve Bécsbe, sőt már a hírszerzés illetékese, Simon Gusztáv őrnagy utaztatását is előkészítették a beszerzési tervvel. Kovács azonban az ígérek ellenére kitért az együttműködési kísérletek elől, így letettek a beszerzéséről. 1967 végétől ismét kompromittálандó személy lett az elhárítás számára, és tiltó névjegyzékre kerül.⁶³

A magyar kommunista hírszerző szervek lényegében minden egykori emigráns kereszténydemokrata képviselőről tartalmaznak több-kevesebb adatot. Barankovics Istvánról tanulmányai mellett, az európai utazásai során készült besúgások maradtak fenn. Míg Zoltán Párról⁶⁴ hazatérési szándéka miatt egy vaskos dosszié maradt fenn a szerveknél. Más, messzebb távozó politikusokról eddig kevesebb vagy közvetett adat került elő.⁶⁵

Az aktív vagy ideiglenesen aktívvá váló, közszerepet vállaló emigráns kereszténydemokrata politikusok tehát egészen a rendszerváltozásig a politikai rendőrség célkeresztjében voltak. Az eddig feltárt esetek alapján joggal következtethetünk rá, hogy további dossziék is tartalmaznak velük kapcsolatos iratokat. A rendelkezésre álló adatok mindenesetre azt mutatják, hogy nem egy emigráns politikusról csak részinformációkkal vagy idejétmúlt adatokkal rendelkeztek.⁶⁶

Ugyanakkor a kereszténydemokratákkal kapcsolatos állambiztonsági munka számos más elhárítási területhez kapcsolódott: a „klerikális reakció”, az „ellenforradalmi elemek” elleni küzdelem, a volt polgári pártok vagy a „horthysta” szervezetek, az imperialista kémkedés, a fellazítás elleni küzdelem anyagai is tartalmaznak az egykori képviselőkkel kapcsolatos információkat. A fennmaradt operatív kartonok jelenleg 32 képviselőről szolgáltatnak adatokat.⁶⁷ Azonban a DNP későbbi üldöztetését, manipulását, akár az egykori képviselőinek helyállását tartalmazó, elektronikusan rögzített adatok jelenleg nem kutathatók.

⁶¹ ÁBTL 3.1.5. O-12467/1 Kovács. K. Zoltán, ÁBTL 3.1.5. O-12467/2. „Szabadeurópás”

⁶² ÁBTL 3.2.4. K-2125 „Welwood Jas”

⁶³ Kovács Zoltán dossziéját azonban a hetvenes és nyolcvanas években is tanulmányozták.

⁶⁴ ÁBTL 3.1.5. O-13654 Zoltán Pál „Hazatérő”

⁶⁵ ÁBTL 3.2.4. K-1018 Belső Gyula, ÁBTL 3.2.4. K-1435 Eszterhás György, ÁBTL 3.2.4. K-1382/1 Varga Béla, ÁBTL 3.2.4. K-1018 Belső Gyula, ÁBTL 3.2.4. K-1443 Barankovics István, ÁBTL 3.2.5. O-8-018/1 „Colorado”, ÁBTL 3.2.5. O-8-38/1 Washingtoni levelezési dosszié, ÁBTL 3.2.7. Cs-213 Hontalanok

⁶⁶ Lásd például Mézes Miklós svájci tartózkodását. Svájci magyar emigráció, ÁBTL 3.2.5. O-8-095/1.

⁶⁷ A kartonok őrzési helye az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

Mozgástér a nyolcvanas években

Az állambiztonság irattöredékei mégis bepillantást engednek a kádárizmus nyolcvanas évekbeli működésébe. A jelenleg rendelkezésre álló Napi Operatív Információs Jelentések (NOIJ) alapján körvonalazható, hogy miről értesítették a titkosszolgálatok megbízóikat, a pártállami vezetést.⁶⁸ Az állambiztonság értékelő tisztjeinek a szűrőjén a kereszténydemokraták politikailag értelmezett fellépései maradtak fenn.

A tárgykörök szerint is kereshető, rendezett információk között a KDNP tárgyszó az egykori képviselőkről, a „veszélyes elemként” ellenőrzés alatt tartott személyekről szóló jelentésekre mutat. Az adatok többségét Matheovits Ferenc és Keresztes Sándor megfigyelése révén gyűjtötték. Ugyanakkor a hálózat segítségével a pártvezetés 1986-ban értesülhetett Pócza Lajos készülő könyvéről vagy Surján László tevékenységéről is. A szervek rögzítették a határon túli magyarokkal kapcsolatos magánkezdeményezéseket, valamint a társadalmi szerveztek (pl. a Cserkészszövetség) újjáéledését. A BM illetékeseinek figyelmét nem kerülték el a kereszténydemokrata hagyományt nyilvánosan megjelenítő Márton Áron Társaság körüli fejlemények sem. A résztvevők listája, felszólalásai mellett, a szervezés háttérmunkáját is figyelemmel követték. A titkosszolgálatok naprakészen összegezték a KDNP újjáalakulásával kapcsolatos adataikat is: *„Újabb információ szerint Keresztes Sándort a társaság elnökét egy keresztény világnézeti párt megalakításának gondolata foglalkoztatja. Elképzeléséről részletesen tájékoztatta dr. Paskai László kardinálist. A bíboros érzékelte a pártalapítási törekvésekkel szembeni fenntartásait, és valós technikai akadályok felsorakoztatásával későbbi időpontra toltta Keresztes intenzív terveit és elképzeléseit, illetve függőben hagyta a kérdést.”*⁶⁹

1989-ben már a pártszervezés állása, a nyugati kapcsolatok érdekelték elsősorban a szerveket. A lefűlelt beszélgetések nemzetközi helyzetértékeléseket is rögzítették. A napi jelentések érdekes adalékokat szolgáltatnak arról, miként kapcsolódhatott be a KDNP a pártok versenyébe. A komlói Onozó Lajos a cenzúra, a nyilvánosság kontrolljával kapcsolatos panaszokat fogalmazott meg, mire a jelentést olvasó belügyi vezető egy rá vonatkozó kompromittálás terv kidolgozására adott utasítást.⁷⁰ Közben az állambiztonság a más pártokkal történő kapcsolatok alakulását is rögzítette, így az MDF-hez való viszony alakulása mellett a FIDESZ megkeresése sem került el a szolgálatok figyelmét.

A KDNP első szervezeteinek megalakulásakor még a levélcenzúra is akadályozta a munkát. 1989 júniusában Keresztes Sándor több mint kétezer, többségében a plébániáknak írt levelét emelték ki a postaforgalomból. Eközben a kereszténydemokratakról nemcsak a Nagy Imre temetés kapcsán, hanem (1947 és 1956 után) a helyi toborzógyűlések miatt is jelentettek 1989 nyarán. Az emigrációról szóló utolsó információk pedig már nyilván nem a kriminalizálás szándékával, hanem a politikai játszmákhoz, a stratégiaalkotáshoz járulhattak hozzá. Az ilyen típusú anyagok között található egy Antall Józsefre vonatkozó jelentés, amely szerint őt ekkoriban már mint leendő miniszterelnökként ismerhették meg Nyugat-Európában. A politikus 1989 júniusi tárgyalásai azért keltették fel a hírszerzők figyelmét, mert állítólag Antall brüsszeli útján az anyagi támogatását ígéretét is megkapta *„egy kereszténydemokrata típusú erős ellenzéki párt szervezéséhez.”* Az ügynöki jelentés szerint *„Antall fontolgatta az MDF-ből való kilépést, hogy elfogadja Keresztes Sándor korábbi ajánlatát a főtitkári*

⁶⁸ Ezeknek a jelentőségét az adja, hogy míg a titkosszolgálati munka egyéb aktái áldozatul estek az 1989-es iratpusztításnak, illetve jelenleg nem lelhetők fel a szaklevéltárban, a NOIJ-anyagok lényegében hiánytalanul rendelkezésre állnak.

⁶⁹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ 1989.01.23.

⁷⁰ „Onozó kifejtette, hogy tudomása szerint ma is érvényben vannak azok a titkos határozatok, amelyek a levélcenzúrát és a telefonlehallgatást elrendelték. Véleménye szerint ez ellen valamennyi alternatív szervezetnek, illetve pártnak fel kell lépnie, különben nem küzdhetnek a hatalomért az MSZMP-vel egyenlő eséllyel. – ÁBTL 2.7.1. NOIJ 1989.05.19.

posztot”⁷¹ Az ilyen fejleményekről mindenestre eddigre már nyilvános forrásokból is értesülni lehetett. A nemzetközi és haza politikai környezet megváltozásával új fejezet kezdődött a magyar kereszténydemokrácia történetében is.

A kereszténydemokrata hagyomány 1949 utáni alakulásának vizsgálata számos ponton rámutat a múlt megismerésének korlátaira. Ugyanakkor a történeti emlékezet formálódásának elemzése, a különböző mítoszok, szándékosan vagy akaratlanul terjesztett legendák, továbbélésének megértését is lehetővé teszi. Az üldöztetés és manipuláció emberöltőnyi időszakában, a szocialista modernizáció évtizedeiben a kereszténydemokrácia csak búvópatakként lehetett jelen Magyarországon. Ám a több rendszerváltást, újrakezdést és számtalan kihívást megélő történelmi párt tagjainak tapasztalata minden bizonnyal méltó a megőrzésre és a továbbgondolásra.

⁷¹ ÁBTL 2.7.1. NOIJ (BRFK 130.)1989. 06. 28.

Felhasznált irodalom

- Babóthy–Kovács (1990) Babóthy Ferenc–Kovács K. Zoltán (szerk.): Félbemaradt reformkor. Róma.
- Bauquet (2009) Nicolas Bauquet: A Mindszentizmus. In Romsics Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány 1900–1948*. Budapest, Osiris, 534–555.
- Csapody (2004) Csapody Miklós: „A világban helytállani...” *Bálint Sándor élete és politikai működése, 1904–1980*. Budapest, Korona.
- Csicskó–Körösényi (1989) Csicskó Mária–Körösényi András: Egy harmadikutas szocializmus-utópia földközelsben. A Petőfi Párt 1956–57-ben. Dokumentumok. *Századvég*, 1989. 1–2., 118–138.
- Frenyó (2000) Frenyó Zoltán: A magyar kereszténydemokrácia a kommunizmus árnyékában. ÁVH-jelentések a Demokrata Néppárttól. *Magyar Szemle*, 2000. 1–2. 68–88.
- Gergely (1999) Gergely Jenő: *Demokrata Néppárt alkotóelemei, 1945–1947* In Bagdy Gábor–Gyorgyevics Miklós–Mészáros József (szerk.): *Kereszténység és közélet: tisztelegés Kovács K. Zoltán 75. születésnapjára*. Budapest, Barankovics Akadémiai Alapítvány, 165–173.
- Gergely (2001) Gergely Jenő: Christdemokratie in Ungarn 1944–1949. In Gehler, M.–Kaiser, W.–Wohnout, H. (Hrsg.): *Christdemokratie in Europa im 20. Jahrhundert*. Wien, Böhlau Verlag, 464–483.
- Gyurkovics (2001) Gyurkovics Tibor: *Kék rémület*. In: Szerencsés Károly – Földesi Margit (szerk.): *Halványkék választás*, Budapest, Kairosz, 9–12.
- Izsák (1985) Izsák Lajos: *A Kereszténydemokrata Néppárt és a Demokrata Néppárt*. Budapest, Kossuth.
- Izsák (1994) Izsák Lajos: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon*. Pécs, Baranya Megyei Könyvtár.
- Kahler (2009) Kahler Frigyes: *A nagy „tűzvörös sárkány” torkában: koncepciók eljárások ferences szerzetesek ellen, 1945–1956*. Budapest, Kairosz.
- Kanyó (2010) Kanyó András: *Igazságtétel: Mindszenty másik arca*. Budapest, Divald BT.
- Keresztes (OHA) Keresztes Sándor-interjú. Készítette Javorniczky István 1994-ben. Budapest, 1956-os Intézet Oral History Archívuma.
- Kovács–Gyorgyevics (2001) Kovács K. Zoltán és Gyorgyevics Miklós (szerk.): *Híven önmagunkhoz: Barankovics István összegyűjtött írásai a kereszténydemokráciáról*. Budapest, Barankovics Akadémia Alapítvány.
- Kovács–Rosdy (1996) Kovács K. Zoltán–Rosdy Pál (szerk.): *Az idő élén jártak: kereszténydemokrácia Magyarországon, 1944–1949*. Budapest, Barankovics István Alapítvány.
- Kovrig (1979) Kovrig Bennett: *Communism in Hungary: From Kun to Kadar*. Stanford, Hoover Inst.
- Kovrig (2011) Kovrig Béla: *Magyar társadalomtörténet (1920–1945)*, Budapest, Gondolat
- Kőrösi–Tóth (1997) Kőrösi Zsuzsanna–Tóth Pál Péter (szerk.): *Pártok 1956: válogatás 1956-os pártvezetők visszaemlékezéseiből*. Budapest, 1956-os Intézet.
- Matheovits (OHA) Matheovits Ferenc-interjú. Készítette Ferber Katalin 1988-ban. Budapest, 1956-os Intézet Oral History Archívuma.
- Mészáros (2005) Mészáros István: *Mindszenty és Barankovics: adalékok a „keresztény párt” problematikájához*. Budapest, Eötvös.

- Mikó (2006) Mikó Zsuzsanna: *Magyar katolikusok elleni bírósági eljárások (1956-1963)*, In: Szabó Csaba (szerk.): *Magyar Katolikus Egyház 1956*. Budapest, Új Ember.
- Mink (1997) Mink András: A keresztény politikai pártok és az 1956-os forradalom. In Körösi Zsuzsanna–Tóth Pál Péter (szerk.): *Pártok 1956: válogatás 1956-os pártvezetők visszaemlékezéseiből*. Budapest, 1956-os Intézet, 151–156.
- Pallos (2007) Pallos László (szerk.): *Reménykeltők: az 1945 utáni „illegális” katolikus politikai szervezkedések*. Budapest, Püski.
- Péter (2004) Péter László (szerk.): *A célszemély: Bálint Sándor: ügynökjelentések, röpiratok, 1957–1965*. Szeged, 2004, Belvedere Meridionale.
- Rainer (2008) Rainer M. János: *Jelentések hálójában: Antall József és az állambiztonság emberei, 1957–1989*. Budapest, 1956-os Intézet.
- Rainer (2011) Rainer M. János: *Bevezetés a kádárizmusba*. Budapest, 1956-os Intézet, L'Harmattan.
- Szokolczai–Szabó (2011) Szokolczai György–Szabó Róbert: Két kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására. Barankovics és a DNP, 1945–1949. Bibó és a DNP, 1956. Budapest, Gondolat.
- Szabó (2005) Szabó Csaba: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvan években*. Budapest, Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár.
- Tabajdi – Ungváry (2008) Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Az elhallgatott múlt*. Budapest, Corvina – 1956-os Intézet.
- Tabajdi (2009) Tabajdi Gábor: *Állambiztonság – történetírás – propaganda*. In: Betekintő 2009. 2. sz. http://www.betekinto.hu/2009_2_tabajdi
- Tabajdi (2013) Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája*. Budapest, Jaffa.
- Tabajdi (2013b) Tabajdi Gábor: *Kiegyezés Kádárral*. Budapest, Jaffa.
- Varga (1981) Varga László: *Kérem a vádlott felmentését!* New York, Püski.
- Varga (2002) Varga László: *Fények a ködben. Egy életút a nemzet szolgálatában*. Salgótarján, Médiamix.
- Vida–Marelyn (2005) Vida István–Marelyn Kiss József (főszerk.): *Az 1947. szeptember 16-ra Budapestre összehívott Országgyűlés almanachja. 1947. szeptember 16. – 1949. április 12.* Budapest, Jelenkutató Alapítvány. http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm/almanach_1947-49/index.htm
- Vida–Vörös (1991) Vida István–Vörös Vince: *A Független Kisgazdapárt képviselői, 1944–1949. Életrajzi lexikon*. Budapest, ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára ÁBTL)

ÁBTL 3.1.1 B-82929 „Magyar Károly”
ÁBTL 3.1.2. M-35968 „Berényi Zoltán”
ÁBTL 3.1.5. O-12145 Volt polgári pártok
ÁBTL 3.1.5. O-10904 Mihelics Béla Vid
ÁBTL 3.1.5. O-9044 Ábrahám Dezső
ÁBTL 3.1.5. O-9032 Rónaszéki Lajos
ÁBTL 3.1.5. O-9915 Nagy Lajos
ÁBTL 3.1.5. O-9166 Pusztai Ferenc
ÁBTL 3.1.5. O-9992 „Irodalmárok”
ÁBTL 3.1.5. O-9395 Dr. Eckhardt Sándor
ÁBTL 3.1.5. O-9044 Ábrahám Dezső
ÁBTL 3.1.5. O-14460 Volt fasiszta és jobboldali pártok Zala megyében
ÁBTL 3.1.5. O-14994/2 Belső elhárítás területén lévő ellenséges elemek (Somogy megye)
ÁBTL 3.1.5. O-14863 Volt fasiszta és burzsoá pártok tagjai (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)
ÁBTL 3.1.5. O-14963/7a „Canale”
ÁBTL 3.1.5. O-11048 „Bujkálók”
ÁBTL 3.1.5. „O-12554/1-3 Fellazítók”
ÁBTL 3.1.5. O-12467/1 Kovács. K. Zoltán, ÁBTL 3.1.5. O-12467/2 „Szabadeurópás”
ÁBTL 3.1.9. V-149861 Matheovits Ferenc
ÁBTL 3.1.9. V-116973 Fehér Ferenc
ÁBTL 3.1.9. V-112441 Zomborszki János
ÁBTL 3.1.9. V-117122 Károlyi Bernát és társai
ÁBTL 3.1.9. V-145460 Ellenforradalmi tevékenységéért preventív őrizetbe vétel (Somogy megye)
ÁBTL 3.1.9. V-145010 Gábrriel János
ÁBTL 3.1.9. V-150374/1 Somogy megyei monográfia II.
ÁBTL 3.1.9. V-14972 Mocsári János, Kröninger István
ÁBTL 3.2.4. K-1422 Pálffy József
ÁBTL 3.2.4. K-384 „Bihari”
ÁBTL 3.2.4. K-1018 Belső Gyula
ÁBTL 3.2.4. K-1435 Eszterhás György
ÁBTL 3.2.4. K-1382/1 Varga Béla
ÁBTL 3.2.4. K-1018 Belső Gyula
ÁBTL 3.2.4. K-1799 „Mickey B”
ÁBTL 3.2.4. K-2125 „Welwood Jas”
ÁBTL 3.2.4. K-1443 Barankovics István
ÁBTL 3.2.5. O-8-018/1 „Colorado”
ÁBTL 3.2.5. O-8-38/1 Washingtoni levelezési dosszié
ÁBTL 3.2.7. Cs-213 Hontalanok
ÁBTL 1.11.6. 2. doboz (BM III/III. Csoportfőnökség iratai)
ÁBTL 4.1. A-3016/25 König Miklós: A "bujtogatók" fedőnevű ügy. ÁBTL 2.7.1. Napi Operatív Információs Jelentések

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL)

MOL MNL 288. f. 5/33. ő. e. Az MSZMP Politikai Bizottságának ülése, 1957. július 2.
MOL MNL 288. f. 5/180. ő. e. Az MSZMP Politikai Bizottságának ülése, 1960. április 26.
Magyar Országos Levéltár MNL OL XIX-B-1-x 10-2/39/1964., BM Országos (Főkapitányi) értekezlet, 1964. március 25.

Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL)

274. f. 16 csoport Magyar Kommunista Párt Szervezési Osztály, instruktori jelentések

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

BFL XXV. 60. e. 040/1964. Dr. Matheovits Ferenc és társai